

סנהדרין פג

משה שווערד

1. בית הבחירה (מאירי) מסכת סנהדרין דף פג עמוד ב

טמא ששימש יש בכללו טבול יום ששימש ואפילו מחוסר כפורים ושמא תאמר והאיך אתה מוצא באלו מיתה בידי שמים והלא הם בכרת מצד ביאתם למקדש בטומאה שאלו בטמא אתה יכול לפרשו בנטמא בעזרה ושימש ולא שהה כדי השתחוואה ואתה מוצא עבודה בפחות משעור זה כגון שהפך בצנורא דרך יציאתו ר"ל שהפך אבר על גבי האש בצנור שבידו וקרב שריפתו שכל קירוב עבודה קרוי עבודה אבל טבול יום ומחוסר כפורים האיך הם במיתה בידי שמים ומהיכן הופקע מהם כרת מצד ביאתם ואי אפשר לומר שאינם בכרת בביאתם שהרי בתוספתא אמרו כל הטמאים שנכנסו לפני משער נקנור ר"ל פתח העזרה אפילו מחוסרי כפרה זדונן כרת ושגגתו חטאת [1] פרשהו בשנכנס בשוגג ושימש במזיד או [2] שנכנס בה דרך גגות ואין כרת אלא בנכנס דרך ביאה אלא שמכין אותו מרדות ודוקא בשלא שהה שם שהה אין זה פחות מנטמא בעזרה [3] וגדולי המפרשים פירשוהו בשעשה בית יד ארוכה לצינורא והפך בה מבחוץ [4] ומ"מ בקצת מקומות יראה מדברי גדולי המחברים שאין שני אלו בכרת וכנגד התוספתא והוא שבמנין המלקיות בלאו שיש בו כרת לא מנו אלא הטמא שנכנס ...

2. ספר בירורי הלכה

דף פג. גמרא. ואלו שבמיתה... וטבול יום ששימש.

ציון י. וכן טמא שטבל ועבר קודם שיעריב שמשו - עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים, שנאמר 'ולא יחללו שם אלהיהם'. מפי השמועה למדו שזו אזהרה לטבול יום שעבר שעדיין טמא הוא, שנאמר 'ובא השמש וטהר', מכלל שעדיין לא טהר.

השגת הראב"ד. כיון שטבול יום שנכנס למקדש בכרת היכי משכחת לה טבול יום ששימש במיתה. והא איכא נמי כרת בשביל ביאת מקדש ואיני מוצא אותו אלא בבמה. אי נמי שעשה בית יד ארוכה לצינורא והיפך באיברים מבחוץ.

(רמב"ם ביאת המקדש ד, ד)

כל מחוייבין מיתה בידי שמים... ואלו הן... טבול יום ששימש.
(רמב"ם סנהדרין יט, ב - לא צויין בעין משפט)

טבול יום ששימש

על הדיו הנוכח בתחילה, שכן טמא ששימש במקדש חייב מיתה, נאמר במסכת שבועות (דף יז, א) שמדובר בכגון שנטמא בהיותו במקדש ומיד יצא החוצה באופן שלא שהה שהיה המביאתו לידי חיוב כרת, אלא שתוך כדי יציאתו עשה איזו מלאכה במזבח ולכן חייב מיתה בידי שמים.

נראים הדברים שגם בטבול יום קיימת אותה הבעיה אבל בלי הפתרון הנוכח שם. לפי המבואר בתוספתא כלים (א, ח) ובמסכת מנחות (כז, ב), הרי גם טבול יום שנכנס למקדש חייב כרת, וכך מובא במאירי בסוגייתנו, ואם כן על מה נאמר שחייב מיתה אחר שכבר חל עליו חיוב כרת כודאי עוד לפני שנכנס למקדש. קושייה זו מקשה הראב"ד על הרמב"ם בהלכה שלפנינו, שאי אפשר לומר בסתמא שחייב מיתה בידי שמים אלא בדרך של אוקימתא וכגון שעשה בית יד ארוכה לצינורא והיפך את האיברים מבחוץ. אף המאירי דן בשיטת הרמב"ם אם חייב כרת, והוא מקשה על דבריו שאינם שווים, שכן בהלכות סנהדרין (יט, א) אין הוא מונה את טבול יום בכלל אלו שחייבים כרת, ואילו בהלכות ביאת המקדש (ג, יד) כותב שיש עליו חיוב כרת. לגופם של דברים כותב המאירי, שיש מקום להסביר שחייב מיתה ואינו חייב כרת באופן שנכנס למקדש בשוגג ועבד עבודה במזיד, או בכגון שנכנס דרך הגג, שאין חיוב כרת אלא למי שנכנס בדרך הכניסה הרגילה.

3. ספר מרגליות הים

ז. ואלו שבמיתה כו' בפייהמ"ש להרמב"ם הכא כ' זו המיתה
בידי שמים הוא פחות מן הכרת לפי שהמחויב כרת ישאר העונש
עליו אחר המיתה כו' ומחויב מיתה כשמת נתכפר לו וכ"כ בס' המצות
שורש י"ד ובידו החזקה הל' תשובה פ"ח, וע' שער הגמול להרמב"ן
דלא כל עונשי כרת שווין יש כרת בגוף שמת בקוצר ימים [וז"ש
בספרי חוקת פס' קכ"ה מיתה היא כרת וכרת היא מיתה], ויש כרת
בנפש, ויש בגוף ונפש יחד כו' עיי"ש, ובס' נפש חיה סי' שכ"ז סוף
סע' י"ד מכס"מ הל' ביאת מקדש פ"ד ה"ד דיש במיתה ביד"ש מה
שאין בכרת דכרת היינו שאינו מגיע לששים שנה ומיתה ביד"ש אין לה
זמן קבוע כו' שהחייב מיתה ביד"ש עלה מות בחלוניו פרתו רועה
באפר והיא מתה תרנגולתו רועה באשפה והיא מתה כו', וזהו משערי
תשובה לרבינו יונה שער ג' אות ק"ז. ויעוין בילקוט הושע רמז תקל"ג
אר"י בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה והוא מתחייב עליה מיתת
שמים מת שורו אבדה תרנגולו נשברה צלוחתו נכשל באצבעו כו',
ועמש"כ הרבינו בחיי בס"פ חיי שרה ונפ' אחרי, וע' אברבנאל פ'
שלח כ"ב ובאבני מלואים סי' קע"ד ובשו"ת נאות יעקב מהגרי"י
אלגזי (אזמיר תקנ"א) מענה לשון ערך כרת (כ"ג ע"ג).

4. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף פג. אבל ערל כו' אינן במיתה. [פרש"י ערל
שמתו אחיו מחמת מילה. הא דפרש"י
דוקא באופן זה, ולא פי' ג"כ בערל שלא מל
במזיד, כתב בערוך לנר משום דרש"י ס"ל
כשיטת הראב"ד (מילה פ"א ה"ב) דבכל יום
שלא מל עצמו עומד באיסור כרת, אף שמל
עצמו לבסוף, וכמו מי שלא עשה פסח פע"א,
אע"פ שלא עבר עוד על זה, מ"מ חייב כרת על
אותו פעם שעבר, ולפ"ז אי נימא דהכא איירי
שלא מל עצמו במזיד, הרי חייב כרת לעולם,
אף אי מל עצמו אח"כ, ולמאי נפק"מ הא
דקאמר כאן דערל אין בו מיתה, הא בלא"ה
איכא כרת משום מילה. ועי' במס' יבמות (ע).
הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה, ופירשו
רש"י ותוס' כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה.
אבל התוס' במס' חגיגה (ד: ד"ה דמרבה)
ובמס' זבחים (כב: ד"ה ערל) כתבו בשם ר"ת,
שאינו מל עצמו מדאגת צער המילה, אבל
כשמתו אחיו מחמת מילה הוי אונס.

כרת

5. תוספות מסכת מועד קטן דף כח עמוד א

מת בחמשים זו היא מיתת כרת - בירושלמי (פ"ב דביכורים) דייק מאל תכריתו שבט הקהתי (במדבר ד) ועבודתם עד חמשים דכתיב (שם ח) מבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ועוד מימי שנותיו ע' שנה דל עשרין דלא איענש עליהן נשתיירו חמשים (כדאי' שבת פט): ותימה לפי' דהא משמע בשמעתין דבחמשים משנולד קאמר ועוד יהא חמשים לאחר שנתחייב כרת והוא מיתת כל אדם.

ומיתה בידי שמים בששים - בירושלמי מפיק ממתו מדבר דאמרינן לא מת אחד מהן פחות מבן ששים ומיתה דהכא משמע זו היא מיתה בידי שמים וכרת בחמשים עד ששים ולא ששים בכלל וזהו שזרעו נכרת וי"מ דחמשים היא מיתה שבידי שמים וכי איתא בהדי זרעו הוי כרת וששים מיתת כל אדם ובשבת פרק שני (כה. בד"ה כרת) ובריש יבמות (ב. בד"ה אשת אחיו) הארכתי.

6. ספר מגדים חדשים

רב יוסף כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טבא לרבנן כו'. בלקט יושר חיו"ד (ע' מ) מציא מרבו בעל תרומת הדשן, שעשה סיוס מסכת חיימן אליו ב' זקנים כדי לפטרו גם מסעודת ששים ע"ש. ובבן איש חי פ' ראה (אות ט') כתב, כשיגיע לששים או לשבעים נכון ללבוש בגד חדש או יקח פרי חדש ויברך עליו שהחיינו, ויכוין גם על שנותיו, ויש עושים סעודה כשיגיעו שבעים ע"ש. וכן נהג מהרמ"פ ז"ל כמש"כ בספרו גנוי חיים (מערכ' י' אות טז) ע"ש.

7. ספר מרגליות הים

ה. אמר רב זר שאכל את התרומה לוקה, אמרי ליה רב כהנא זרב אסי לימא מר כמיתה וכו'. בס' אתון דאורייתא מהגר"י ענגל כלל ב' חקר בהא דתרומה אסורה לזרים אי היא איסור שנתחדש ע"י ההפרשה, או דילמא ענינו שאיסור טבל שבו במקומו עומד והותר רק לכהן ולא לזר, רב ס"ל דאיסור התרומה חדש הוא ואין בו רק עונש מלקות ור"כ ור"א ס"ל דהתרומה נשארה באיסורה ולכן העונש מיתה ביד"ש כבטבל כו' עיי"ש ובכ"מ הל' מאכלות אסורות פ"י ה"ז דאע"פ שאמר רב דטבל למעשר עני לוקה אפשר היה לומר דאה"נ דחייב מיתה כו' ובהגה שם מתוס' יבמות פ"ו ד"ה אי מהתם וע' צפנת פענח הל' מ"א שם (צ"א סע"ד). ויעוין בס' נפש חיה סי' שכ"ד סע' י"ד שהבאתי דבאיסור מיתה גזרו רבנן יותר מבאיסור לאו ראה ערכין י"א ב משורר ששיער כו' דמר סבר מיתה היא וגזרו ביה רבנן ומר סבר אזהרה היא ולא גזרו בה כו'. ובזה יובן אשר מצינו בקדושין מ"ה ב נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים ועמדה ונשאת אמר רב מדינא אוכלת בתרומה עד שבא אביה וימחה, רב אסי אמר אינה אוכלת שמא יבא אביה וימחה דלשטתייהו אזלי לרב דאית ליה דזר שאכל תרומה הוי רק בלאו לא חייש דילמא יבא אביה וימחה לא כן רב אסי דס"ל שחייב מיתה שפיר גזר.

8. ספר מרגליות הים

ה. רב תנא הוא ופליג. ע' ערוך ערוך רב שהביא מפירוש רב האי גאון דמצינו שלשה מקומות בברייתות שהוזכר רב אבא ויכוון על רב. וע' באה"י שהקשה הרי זה נוכל לומר רק כדפליג אברייתא אבל לא אמתניתין דרב במנינא דרבי הוי והנה מבואר בפ"ק דחלה ופ"ב דבכורות שהתרומה חייבים עליה מיתה. ובס' כרם יהושע הקשה אמאי לא פריך ממשניות אלו לרב יותר מברייתא דקושיא ממשנה יותר אלימא. אע"כ צ"ל דמתני' דחלה ובכורים היא בטמא האוכלה כפרש"י ביבמות ע"ג. וע' בתוי"ט חלה פ"א מ"ט וברש"י ב"מ נ"ד ושבת כ"ה א. ויעוין בהערות הר"ח הלר לסהמ"צ ל"ת קל"ג.

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

חייא תנא הוא ופליג. וכתב בהליכות עולם (שער ב פ"ב) דפשיטא דרב ור' חייא אינם תנאים, שלא הוזכרו לא במשנה ולא בברייתא, אלא רצה לומר שהם חשובים כמו תנאים ויכולים לחלוק על משנה וברייתא. ובהגה' ב"י שם כתב דלא דק, דר' חייא סידר הברייתות, ורב סידר הברייתות של תו"כ. וביד מלאכי (סי' תקנג) כתב, דאי משום הא לא איריא, שהרי גם שמואל סידר ברייתות כו', עי"ש באריכות, והקשה על בעל הליכות עולם מהא דאיתא במס' יבמות (קח:): הלשון מאן תנא כו' על רב, וכתב שם רש"י ותנאי דקאמר היינו רב ור' ישמעאל דרב נמי תנא הוא, וכן הקשה לפמש"כ הערוך (ערך אבא) והרשב"ם במס' ב"ב (נב. ד"ה אבא) דשם של רב הוא אבא, והרי שם אבא מוזכר הרבה פעמים בברייתא כו', וכן שם של ר' חייא מצינו בברייתא במס' שבת (כ.). כתנאי ר' חייא אמר כו', עי"ש שהאריך בזה. ועי' בדברינו במס' ב"ב (סב. ד"ה שתיק רב) דכתשו' חות יאיר (סי' קנב) כתב בשם הרמ"ע מפאנו בספרו יונת אלם, שרב הוא ר' אבא תלמיד המובהק והמובחר מתלמידי רשב"י מבעלי החסידות כו' עי"ש. ועי' בשטמ"ק במס' כתובות (שם) שהביא בשם סדר עולם להרמב"ם, שרב חי שלש מאות שנה כו'. ועוד כתב בשטמ"ק דלא אמרי' תנא הוא ופליג על שום אמורא אלא על רב. וצ"ע בדבריו מגמ' ב"מ הנ"ל דאמרי' כן על ר' חייא ועי' ביד מלאכי (סי' תקנב) שהאריך אי אמרי' כן על ר' יוחנן ושמואל, ולא העיר מדברי השטמ"ק.

שם ע"ב רב תנא הוא ופליג. כתב הריטב"א במס' עירובין (ג. ד"ה אמלתרא) דלא משנינן הכי אלא היכא דלא אפשר לתרץ באופן אחר. ועי' ביד מלאכי (סי' תקנד) בענין זה. והנה דבר זה מצינו גם במס' ב"מ (ה.) דר'

10. ספר דרך ים

ה) ופרועי ראש - הרמב"ם (פ"א מביאת מקדש ה"א וה"ח) פוסק דהחיוב מיתה דשתויי יין ופרועי ראש הוא רק אם נכנס לביהמ"ק ועבד עבודה, וכתב עוד (שם ה"י) דאין איסור כלל לכהן לגדל פרע שלא בשעת ביאה למקדש וכמו שאין איסור שתויי יין שלא בשעת ביאה (אולם כהן גדול איסור לגדל פרע לעולם שהרי תמיד הוא במקדש), והראב"ד השיג ע"ז דאף שלא בשעת ביאה איסור לגדל פרע (ועי' מש"כ לעיל כב: אות ב), וע"ע ברמב"ם (הט"ז) שכתב דכל כהן הכשר לעבודה שנכנס מן המזבח ולפנים והוא שתויי יין או פרוע ראש או קרוע בגדים אע"פ שלא עבד ה"ז לוקה הואיל וראוי לעבודה והראב"ד השיג ע"ז דאין לאו אלא כשקרוב למזבח אבל לפנים מן המזבח הוא מעלה דרבנן, וע"ע ברמב"ם (שם ה"ז) שכתב דלכל אדם איסור ליכנס למקדש כולו מתחילת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתויי יין או פרוע ראש דרך ניזול או קרוע בגדים אע"פ שאין בזה לאו מ"מ א"יז כבוד לביהמ"ק שיכנס מנוול ע"ש, ועי' במנח"ח (מצוה קמט) מש"כ בענין זה.

11. ספר דרך ים

ו) ופרועי ראש דכתיב ראשם לא יגלחו וכו' - הכס"מ (פ"א מביאת מקדש ה"ח) מקשה דתפול מדכתיב ראשיכם אל תפרעו ולא תמותו הא אם תפרעו תמותו ותירץ דיל"פ הקרא דאע"פ דשאר אבליים שלא קרעו ולא פרעו במיתה אינכם בכלל חיוב זה, ועי' במהרש"א שהביא דהרמב"ן עה"ת כתב דהא דמשמע בקרא דאבל שלא פרע חייב מיתה הוי אסמכתא וכ"כ תוס' במועד קטן כד. [והוכיחו כן מהא דלא מייתי לה הכא גבי ואלו שבמיתה] וכ"כ רש"י עה"ת

דעיקר קרא בכהנים שקרעו ופרמו דחייבים מיתה, וע"ש במהרש"א מש"כ ליישב קושיא הכס"מ, וע"ע בערל"נ.

והר"ן (לעיל כב:) מיישב (וכדבריו מבואר בהשגות הרמב"ן על סה"מ ל"ת קסג) דקרא דראשיכם אל תפרעו היה הוראת שעה לבני אהרן בשביל שהיו מחנכין הבית בימי המלואים והצואה ההיא היתה בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה אבל לדורות אין איסור שלא בשעת עבודה (דק בכהן גדול כתיב קרא לאסור שלא בשעת עבודה), ובזה יישב הא דלא מנו קרועי בגדים בכלל אלו שבמיתה (והוסיף דהא דאיתא בזבחים יח: דכהן שעבד בבגדים קרועים עבודתו פטולה הוא מדין מחוסר בגדים ועי' במנח"ח קנ, ב שהאריך בזה).

אולם הרמב"ם (פ"א מביאת מקדש ה"ד) פוסק דגם קרועי בגדים שעבדו חייבים מיתה ומייתי מקרא דראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו וגו', ועי' בר"ן (שם) דמבואר בדבריו דהרמב"ם סובר דלאחר דיחזקאל לימד דיש מיתה בפרועי ראש ממילא ילפינן ג"כ מקרא דראשיכם לא תפרעו וגו' (וכ"כ המנח"ח קמט, ה ועי' בחזו"א כלים ב, ד), וע"ש שתמה טובא על הרמב"ם (ועי' ברמב"ן בהשגות על סה"מ ל"ת קסג שג"כ תמה על הרמב"ם ועי' מש"כ בהוריות יב: אות יב), וע"ע ברש"ש במועד קטן כד. מש"כ בשיטת הרמב"ם (ומשה"ק הר"ן מ"ט לא חשיב לה בהנך אלו שבמיתה ע"ש שהביא דאיכא טובא דלא נמנו בהך ברייתא), וע"ע במנח"ח (מצוה קג) שהאריך בענין האיסור דקרועי בגדים ואכ"מ.

חול המועד סוכות

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ח/ב
דאמר רבי אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל ושאינו לו קרקע אין עולה לרגל
2. תוספות חגיגה דף ב/א
חוץ מחרש שוטה וקטן - אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ כדאמרינן בריש בכל מערבין (עירובין דף כז.). דהא תנא ושייר מקמץ ובורסי ומי שאין לו קרקע ומיהו אי משום הני לאו שיורא הוה דפסול דגופא קחשיב לאפוקי הני דפסולין מחמת דבר אחר הוא משום אומנותו וכי תימא הא איכא חרש באזנו אחת וחיגר ברגלו אחת ובעלי קבין כל הני מכללא אתיין וטמא פשיטא ליה לפי שאינו בביאה אינו בהבאה וערל מרבינן בגמרא כי טמא ואליבא דרבי עקיבא אבל כל הני דמתנן רבותא אשמעינן דבעינן מעוטא מקרא:
3. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ג/ב
ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים אמר כתיב כל בן נכר לא יאכל בו כל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי אמר ליה רבי יהודה בן בתירא מי קא ספו לך מאליה אמר ליה לא כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה כי סליק אמר להו מאליה ספו לי אמרו ליה אליה לגבוה סלקא אמרו ליה מאן אמר לך הכי אמר להו רבי יהודה בן בתירא אמרו מאי האי דקמן בדקו בתריה ואשכחיהו דארמאה הוא וקטלוהו שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא שלם לך רבי יהודה בן בתירא דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים
4. תוספות פסחים דף ג/ב
מאליה מי קספו לך - אע"ג דגדי אין אליהו קריבה רוב פסחיהם היה טלה או שמא הגיד לו ורבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל י"ל שלא היה לו קרקע או זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראה א"נ נציבין חו"ל היא כדמוכח בסיפרי בפ' ראה ועוד בתרגום ירושלמי (בראשית י) וארך ואכד וכלנה בארץ שנער מתרגם והדס ונציבין וקטיספי:
5. רמב"ם יד החזקה - הלכות חגיגה פרק ב
(א) נשים ועבדים פטורין מן הראייה וכל האנשים חייבים בראייה חוץ מחרש ואלם ושוטה וקטן וסומא וחגר וטמא וערל וכן הזקן והחולה והרך והענוג מאד שאינם יכולים לעלות על רגליהן כל אלו האחד עשר פטורין ושאר כל האנשים חייבין בראייה
6. תוספות בבא בתרא דף מד/ב
דלא הוה ליה ארעא מעולם - מכאן תשובה לאומרים דמה שנהגו לכתוב בהרשאות ונתתי לו ארבע אמות בחצרי אף על גב דלית ליה קרקע משום דאין לך אדם שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל דקרקע אינה נגזלת
7. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צב/ב
דתניא רבי אליעזר אומר מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו מה שירה אמרו ה' ממית בצדק ומחיה ברחמים רבי יהושע אומר שירה זו אמרו ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל רבי יהודה אומר אמת משל היה אמר לו רבי נחמיה אם אמת למח משל ואם משל למח אמת אלא באמת משל היה רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו